

ДЕЯКІ МЕТОДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО БОРЖНИКА

SOME METHODOLOGICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF ARRESTING THE DEBTOR'S REAL PROPERTY

Малярчук Л.С., к.ю.н., асистент кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена проблемним питанням законодавчої регламентації порядку звернення стягнення на об'єкти нерухомості, що ставить під загрозу можливість задоволення вимог стягувача за рахунок такого ліквідного майна. Хоча як раз ця обставина спонукає самих виконавців порушувати встановлену законом черговість звернення стягнення на майно боржника, а також принцип пропорційності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями під час накладення на нього арешту, що потребує нагального вирішення. Так, визначальною стадією звернення стягнення на нерухоме майно є накладення на нього арешту, оскільки саме за допомогою вжиття таких заходів забезпечується виконання рішення в цілому. Резюмовано, що для того щоб накласти арешт на майно, спочатку його треба виявити, чому передує отримання інформації про майно боржника із заяв стягувачів під час пред'явлення виконавчого документа або поданої декларації боржника, після чого (або і без надання таких відомостей) здійснюється перевірка наявності у боржника права власності на майно в електронних реєстрах, внаслідок чого воно фактично виявляється. У разі ж відсутності підтвердження цієї інформації в подальшому проводиться розшук майна шляхом надсилання запитів до компетентних органів, які сприяють виявленню незареєстрованого майна. Тобто лише за допомогою вчинення зазначених дій, разом чи окремо, майно і вдається виявити, що дає підстави для накладення на нього арешту. Тому в ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження» наводиться не повний перелік виконавчих дій у разі звернення стягнення на майно, бо для того щоб накласти арешт на майно, спочатку його треба виявити, перевіряючи інформацію про майно боржника або вживши заходів з його розшуку. Встановлено, що є складнощі з виявленням незареєстрованого майна в електронних реєстрах, тобто майна, право власності на яке реєструвалося органами Бюро технічної інвентаризації. Розглянуті обставини, за яких боржник свідомо ухиляється від державної реєстрації майна, або це неможливо, коли воно не введено в експлуатацію, та запропоновані способи вирішення даних проблем.

Ключові слова: виконавче провадження, звернення стягнення, виконавець, нерухоме майно, виявлення, арешт, реєстр.

The article analyzes the imperfections of the legislative regulation of foreclosure on real property what can compromise the possibility of satisfying the imposing party's demands at the expense of this liquid property. However, this very circumstance induces executors to violate the statutory succession of foreclosure on the debtor's property, as well as the principle of proportionality of enforcement measures and the scope of claims when property is arrested, which requires urgent resolution. The decisive stage of foreclosure on real property is its arrest because these very measures ensure the enforcement of a judgement as such. It is summed up that, in order to arrest property, it should first be identified, which is preceded by the acquisition of information about the debtor's property from the imposing parties' declarations during presentation of an enforcement document or the submitted debtor's declaration, following which (or without presentation of this information) it is checked whether the debtor has the title for the property in electronic registers, thus causing the property to be actually identified. If this information is not confirmed, the property is further searched for by sending request to competent authorities who act towards identifying the unregistered property. Thus, only by taking these actions, jointly or separately, it is possible to identify the property, which gives grounds for its arrest. Therefore, Art. 48 of the Law of Ukraine «On Enforcement Proceedings» sets forth an incomplete list of enforcement actions when foreclosure on property because, in order to arrest property, it should first be identified by checking the information about the debtor's property or by taking actions for its search. It is established that there are difficulties with identifying unregistered property in electronic registers, i.e. property, the title to which had been registered by the authorities of the Technical Inventory Bureau. Circumstances are examined that allow debtor to consciously evade the state registration of property or when registration is not possible if property has not been commissioned, and solutions to these issues are proposed.

Key words: enforcement proceedings, foreclosure, executor, real estate, detection, arrest, registry.

Відновлення порушеного права чи захист охоронюваного законом інтересу після ухвалення судом або іншим органом (посадовою особою) рішення відбувається тільки у разі його виконання. Але після відкриття виконавчого провадження можливість задоволення вимог стягувача за рахунок такого ліквідного майна, як нерухомість, опиняється під загрозою через недосконалість законодавчої регламентації порядку звернення стягнення на майно боржника. Водночас перспективи реалізації цього виду майна спонукають самих виконавців порушувати встановлену Законом України «Про виконавче провадження» [1] (далі – Закон) черговість звернення стягнення на майно боржника, а також принцип пропорційності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями під час накладення на нього арешту, що потребує нагального вирішення, чим і зумовлюється актуальність цієї теми.

Деякі питання звернення стягнення на нерухоме майно на науковому рівні піднімали С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, І.В. Спасибо-Фатєєва, О.С. Снідевич, І.І. Зеленкова, О.С. Харченко, О.М. Галко, на окремі проблемні аспекти накладення арешту на нерухоме майно звертали увагу А.М. Авторгов, З.В. Маковецький, Н.Б. Загорняк та ін.

Проте назріла необхідність здійснення комплексного дослідження процедури звернення стягнення на нерухоме майно з подальшим установами усіх стадій цього провадження, визначальною серед яких є накладення арешту, адже як раз за допомогою вжиття таких забезпечувальних заходів гарантується виконання рішення загалом. Але при цьому обтяження майна не може суттєво порушувати права власника, недопустиме зловживання цим правом і виконавцем, що, на жаль, трапляється на практиці. Є складнощі з виявленням незареєстрованого майна і, відповідно, накладенням на нього арешту та взагалі можливості звернення стягнення за його рахунок, тому означення даних проблем з метою внесення пропозицій по їх подоланню шляхом удосконалення чинного законодавства є виправданим.

Так, в усіх правових системах до нерухомості відносять землю та безпосередньо пов'язані з нею речі, що є невіддільними від землі без шкоди для них, – будівлі, споруди, рослини на кореню тощо, хоча багато з них можуть стати рухомими речами і, як такі, – предметом самостійних зобов'язань [2, с. 317]. Так і в нас за національним законодавством, зокрема ст. 181 Цивільного кодексу України

[3] (далі – ЦК України), до нерухомих речей відносяться земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Водночас за положенням ст. 657 ЦК України нерухомістю також вважається єдиний майновий комплекс та житловий будинок (квартира). Крім того, абз. 2 ч. 1 ст. 181 ЦК України встановлено, що режим нерухомих речей може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації. Так само статус нерухомих майна окремо поширюється на підприємство як єдиний майновий комплекс (ч. 3 ст. 191 ЦК України). Аналогічні підходи до визначення видів нерухомих майна задекларовано і у ст. 1 Закону України «Про іпотеку», ст. 5 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», ст. 4 Закону України «Про оренду державного та комунального майна». У самостійну групу прийнято об'єднувати так звані «специфічні нерухомі речі» – об'єкти культурної спадщини (Закон України «Про охорону культурної спадщини»).

Визначена наведеними актами специфіка правового режиму даних об'єктів мала б урахуватись у випадку примусового стягнення на них у спеціальному Законі. Однак Законом ця процедура дуже поверхнево врегульована, прописані лише загальні правила, суть яких подекуди зрозуміла, виходячи із тлумачення навіть декількох норм одночасно, більше того, які розташовані непослідовно або взагалі є взаємосуперечливими. Тому встановлювати алгоритм дій виконавця доводиться за результатами їх вчинення, виходячи із чого, далі будуть детально проаналізовані основні етапи звернення стягнення на нерухоме майно, від правильності здійснення яких залежить кінцевий результат виконання рішення.

Насамперед варто виходити з того, що Законом передбачена черговість звернення стягнення на майно боржника. Так, у ч. 2 ст. 48 Закону вказано, що стягнення за виконавчими документами звертається передусім на кошти боржника у національній та іноземній валютах, інші цінності, в тому числі на кошти на рахунках боржника у банках та інших фінансових установах. І лише у разі відсутності в боржника достатніх коштів чи рухомого майна за ч. 1 ст. 50 Закону здійснюється звернення стягнення на об'єкти нерухомих майна. При цьому спочатку звертається стягнення на окрему від будинку земельну ділянку, інше приміщення, що належить боржнику. В останню чергу звертається стягнення на житловий будинок чи квартиру, в якому фактично проживає боржник. Проте варто зауважити, що дотримання черговості не забезпечується автоматично, і це питання не вирішується самим виконавцем, якщо не виявлено якогось виду майна, звернення на яке передбачено резолютивною частиною рішення, то для його виконання за рахунок іншого майна треба звертатися до суду для зміни способу виконання, що є окремим проблемним моментом.

Отже, виконавець у разі звернення стягнення на об'єкт нерухомих майна відповідно до ч. 3 ст. 56 Закону має почати з того, що здійснює в установленому законом порядку заходи щодо з'ясування належності майна боржника на праві власності, а також перевірки, чи перебуває це майно під арештом. Якщо під час пред'явлення виконавчого документа в заяві стягувача зазначено конкретне майно боржника, виконавець негайно після відкриття виконавчого провадження перевіряє в електронних державних базах даних та реєстрах наявність права власності або іншого майнового права боржника на таке майно і накладає на нього арешт (абз. 2 ч. 7 ст. 26 Закону). Тобто зразу виконавці можуть отримати інформацію про наявність у боржника певного майна від стягувача, яка підлягає обов'язковій перевірці, в результаті якої воно може

бути виявлене. У даному випадку встановлюється факт реєстрації за боржником нерухомих шляхом безпосереднього доступу до державних реєстрів (Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (далі – Реєстр), Реєстру прав власності на нерухоме майно, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомих майна, Державного реєстру іпотек). Так, відповідно до п. 1 Порядку доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, інформація з Реєстру надається виконавцям в електронній формі шляхом забезпечення безпосереднього доступу до реєстру, за умови ідентифікації його особи за допомогою електронного цифрового підпису [4].

Натомість розповсюдженою є ситуація відсутності реєстрації права власності на об'єкт нерухомих в електронних реєстрах у зв'язку з набуттям права власності на нього до початку їх функціонування, коли діяв старий порядок реєстрації права власності в Бюро технічної інвентаризації (далі – БТІ). Якщо підтвердження володіння боржником нерухомих міститься в названих реєстрах, то для цього достатньо лише його даних (ПІБ), а от у разі відсутності в них інформації про це, без відомостей із приводу його точного місцезнаходження виявити зареєстроване за боржником майно, здійснюючи такі заходи розшуку, як звернення із запитом до органів БТІ, майже неможливо, адже дані з реєстрових книг БТІ не систематизовані за прізвищем, ім'ям, ім'ям по батькові власника, ідентифікаційним кодом та (чи) адресою місця проживання.

Зауважимо, що у ч. 2 ст. 36 Закону зазначено, що розшук майна боржника організовує виконавець шляхом подання запитів до відповідних органів, установ або проведення перевірки інформації про майно чи доходи боржника, що міститься в базах даних і реєстрах, та перевірки майнового стану боржника за місцем проживання (перебування) або його місцезнаходженням. Проте не вважаємо виправданим до складу розшуку включати проведення перевірки інформації про майно, адже це є окремою автономною дією, що і так зобов'язаний робити виконавець, отримавши заяву стягувача з відомостями про майно, або потім за ч. 8 ст. 48 Закону у 10-денний строк із дня відкриття виконавчого провадження та в подальшому не рідше ніж один раз на три місяці – щодо виявлення нерухомих та рухомих майна боржника та його майнових прав. Тільки вже у разі відсутності таких відомостей у реєстрах логічно, щоб виконавцем застосовувалися інші засоби, наприклад такі, як розшук, зокрема шляхом звернення із запитом до компетентних органів. Тобто наведене положення ще раз підтверджує, що метою перевірки майнового стану боржника є виявлення його майна, для цього ж і проводиться його розшук. Виявлення майна є кінцевим результатом означених дій виконавця, а вони у свою чергу являються способами його досягнення – елементами даного етапу. Тому виявлення дещо ширше поняття як за перевірку інформації про майно, так і розшук, бо може одночасно включати ці два складники, та все ж наслідком буде лише для однієї з них, але все одно неможливе без застосування одного з таких методів.

Також проблемною є ситуація, коли боржник свідомо не реєструє набуте у спадщину майно через необхідність виконання зобов'язань спадкодавця за його рахунок. Хоча відповідно до положень ч. 4 ст. 50 Закону та ст. 440 Цивільного процесуального кодексу України [5] (далі – ЦПК України), ст. 336 Господарського процесуального кодексу України [6] державний або приватний виконавець має право звернутися до суду з поданням про звернення стягнення на нерухоме майно боржника, право власності на яке не зареєстровано в установленому порядку, в Єдиному державному реєстрі судових рішень містяться багато неоднозначних прикладів застосування цієї норми. В одних справах суди встановлюють наявність прав на майно в особі в результаті лише прийняття нею спадщини та звертають стягнення на таке майно, в інших – позиція суду зво-

диться до того, що в такому випадку заявник або боржник спочатку має право звернутись із позовною заявою про визнання права власності на спірне майно, на яке виконавець бажав звернути стягнення. Але обов'язковою умовою в разі направлення подання до суду стосовно питання про звернення стягнення на нерухоме майно, право власності на яке не зареєстроване в установленому законом порядку, є надання доказів того, що вказане майно дійсно не зареєстроване за боржником (інформаційна довідка з перерахованих вище Реєстрів), та таких, які підтверджують, що боржник фактично є володільцем майна (свідчення про право на спадщину, договір купівлі-продажу нерухомого майна, рішення суду, рішення місцевої ради про передачу земельної ділянки у приватну власність тощо), адже саме їх відсутність у більшості випадків є підставою для відмови в задоволенні подання. Звертається увага фахівцями і на те, що окрім зазначених вище документів виконавцю обов'язково потрібно довести факт недостатності в боржника грошових коштів або рухомого майна, за рахунок яких можна задовольнити вимоги стягувача [7], проте знову-таки попередньо в такому разі треба ставити питання про зміну способу виконання.

Крім того, ускладнити виконання рішення може обставина, коли для правового режиму нерухомості цього майну не вистачає не тільки державної реєстрації права на нього, а й прийняття його до експлуатації, що являє собою так зване «самовільне будівництво» (ч. 2 ст. 331 ЦК України). Так, відповідно до ч. 1 ст. 376 ЦК України житловий будинок, будівля, споруда, інше нерухоме майно вважаються самочинним будівництвом, якщо вони збудовані або будуть збудовані на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, або без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи, чи відповідно до затвердженого проекту або з істотними порушеннями будівельних норм і правил. Але ч. 3 даної статті допускається визнання права власності на самочинно збудоване нерухоме майно за рішенням суду, визнане за особою, яка здійснила самочинне будівництво на земельній ділянці, що не була їй відведена для цієї мети, за умови надання земельної ділянки у встановленому порядку особі під уже збудоване нерухоме майно. Якщо це за технічних причин неможливо, то з урахуванням того, що в силу ч. 3 ст. 331 ЦК України до завершення будівництва (створення майна) особа вважається власником матеріалів, обладнання тощо, які були використані в процесі цього будівництва (створення майна), то є ще варіант повернути стягнення на нього як на рухоме майно (наприклад, окремо будуть підлягати реалізації будматеріали і т. ін.).

Все ж у разі уникнення таких нюансів за наявності підтвердження державної реєстрації права власності об'єкта нерухомості у відповідному реєстрі або навіть БТІ виконавець накладає арешт на виявлене майно і здійснює його опис. Арешт накладається шляхом запису в електронному Реєстрі у встановленому законодавством порядку, а опис носить документарний характер і має процесуальну форму – акт опису.

При цьому варто враховувати, що важливим моментом, що забезпечує ефективність такого роду заходів, є оперативність їх застосування. Тому визначення часових проміжків виконавчого провадження, в межах яких накладається арешт, має неабияке значення. Однак його регулювання на рівні Закону є недосконалим, адже різними нормами передбачаються відмінні строки накладення арешту. Так, за загальним правилом, задекларованим ч. 2 ст. 56 Закону, арешт на майно боржника накладається виконавцем шляхом винесення постанови про арешт майна боржника під час відкриття виконавчого провадження та не пізніше наступного робочого дня після виявлення майна. Водночас у ст. 26 Закону прописано, що у разі якщо в заяві стягувача зазначено конкретне майно боржника, виконавець негайно після відкриття виконав-

чого провадження перевіряє в електронних державних базах даних та реєстрах наявність права власності або іншого майнового права боржника на таке майно та накладає на нього арешт. Привертає увагу неоднакове формулювання, внаслідок чого підходить до визначення того, коли саме має накладатися арешт, різняться за наведеними нормами. Ускладнює ситуацію ще відсутність легального визначення поняття «негайно», що спонукало Верховний Суд України дати роз'яснення, що це має бути день надходження документів, але не пізніше ніж за наступний день із моменту звернення [8]. Ми і раніше наголошували, що наявність оціночних понять у законодавстві є негативним явищем, і такі визначення, як «негайно», можна використовувати хіба що для підсилення значення приписів щодо окремих строків з метою їх дотримання, але їх тривалість має бути конкретизована або дійсно просто обмежена у часі [9]. Як-от за ст. 439 ЦПК України суд розглядає подання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи негайно, але не пізніше наступного дня із дня його надходження до суду. Більше того, в Положенні про автоматизовану систему виконавчого провадження [10] дещо по-іншому визначається зміст поняття «негайно», бо зводиться виключно до дня відкриття виконавчого провадження, як, мабуть, треба і сприймати положення ст. 56 Закону щодо вказівки «під час відкриття провадження». А в ст. 26 Закону законодавець розуміє «негайно» як те, що має місце після відкриття провадження, тобто так допускається, що це може і не статися в один і той же день. І такий розвиток подій цілком вірогідний, адже як мінімум треба отримати підтвердження щодо володіння боржником майна, що в силу проаналізованих обставин не завжди вдається зробити одразу, тому є виправданим застереження в тій же ст. 56 Закону стосовно того, що арешт накладається не пізніше наступного робочого дня після виявлення майна. Проте таке підґрунтя для неоднакового сприйняття одних і тих же питань дає підстави для зловживань у часових проміжках виконавчого провадження з боку виконавця, що є неприйнятним, оскільки від своєчасності виникнення обтяження майна насамперед залежить його дієвість і, нарешті, можливість виконання рішення.

Самі ж процедурні тонкощі внесення запису до Реєстру про накладення арешту передбачені Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [11]. Так, Державний реєстратор, яким вже є державний або приватний виконавець, безпосередньо під час примусового виконання рішень відкриває та/або закриває розділи в Реєстрі, вносить до відкритого розділу або спеціального розділу Реєстру відповідні відомості про обтяження речових прав на нерухоме майно, про об'єкти та суб'єктів таких прав. Сам розділ Реєстру прав складається з чотирьох частин, які містять відомості про:

- 1) нерухоме майно;
- 2) право власності та суб'єкта (суб'єктів) цього права;
- 3) інші речові права та суб'єкта (суб'єктів) цих прав;
- 4) обтяження прав на нерухоме майно та суб'єкта (суб'єктів) цих обтяжень.

У разі відсутності відкритого на об'єкт нерухомого майна розділу в Реєстрі відомості про інші речові права та суб'єкта (суб'єктів) цих прав, обтяження прав на нерухоме майно та суб'єкта (суб'єктів) цих прав вносяться до спеціального розділу Реєстру, а вже після відкриття на об'єкт нерухомого майна розділу в Реєстрі відомості про інші речові права та суб'єкта (суб'єктів) цих прав, обтяження прав на нерухоме майно та суб'єкта (суб'єктів) цих обтяжень переносяться до такого розділу. Тобто можливо внести відомості про обтяження об'єкта нерухомості, що попередньо не зареєстрований у даному Реєстрі. Більше того, широко розповсюдженими є випадки, коли після здійснення попередньої перевірки майнового стану боржника ніякого зареєстрованого за ним майна виконавцем

не виявлено, однак це не зупиняє виконавців виносити постанови про накладення арешту на все нерухоме майно боржника, відомості про яке, можливо, до Реєстрів просто не внесені з вказаних вище причин, а можливо, яке взагалі просто не перебуває в його власності. Таким чином, арешт накладається на умовне майно, що потенційно може з'явитися у боржника пізніше. Такі дії виконавців потребують окремого обговорення, зокрема в контексті їх допустимості та того, що обтяження фактично виникне в майбутньому, і з огляду на вказані ризики вірогідності такого розвитку подій взагалі. І головне, подібне формулювання все одно потребує застереження щодо накладення арешту на майно в межах суми стягнення згідно із задекларованим ст. 2 Закону принципом пропорційності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями, зміст якого полягає в тому, що арешт накладається в розмірі суми стягнення з урахуванням виконавчого збору, витрат виконавчого провадження, штрафів та основної винагороди приватного виконавця на все майно боржника або на окремі речі, але який, на жаль, часто порушується виконавцями.

І наостанок, виконавцю варто пам'ятати про те, що за ст. 50 Закону про накладення арешту на об'єкт нерухомого майна, що заставлене третім особам, виконавець невідкладно повідомляє таким особам, адже наявність заста-

водержателя суттєво може вплинути на хід виконання рішення за рахунок цього майна.

Отже, послідовність вчинення виконавчих дій під час звернення стягнення на майно має бути чітко визначена на законодавчому рівні, адже вже нами велася мова про те, що ст. 48 Закону наводить неповний їх перелік [12]. Бо для того щоб накласти арешт на майно, спочатку його треба виявити, чому передусім отримання інформації про майно боржника (його місцезнаходження), після чого (або замість чого – без надання таких відомостей стягувачем) здійснюється перевірка наявності майна у боржника, тоді ж у разі відсутності будь-якої інформації в подальшому проводиться розшук майна, і лише за допомогою вчинення зазначених заходів, разом чи окремо, майно і вдається виявити, що дає підстави для накладення на нього арешту. В будь-якому разі специфіка кожного виду майна має враховуватися під час звернення на нього стягнення, оскільки, виходячи з характерних особливостей його правового режиму, кожне провадження буде складатися із сукупності різних стадій. Тому вивчення нюансів звернення стягнення на різні види майна є важливим з метою вироблення конкретного алгоритму дій виконавця у кожному випадку з наступним закріпленням на законодавчому рівні їх черговості та змісту для контролю за їх своєчасністю та законністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.
2. Гражданское и торговое право зарубежных государств : в 2 т. / отв. ред. Е.А. Васильев, А.С. Комаров. Изд. 4-е, перераб. и доп. Москва : Международные отношения, 2004 Т. 1. 560 с.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно» від 25.12.2015 року № 1127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#n326>
5. Цивільний процесуальний кодекс : Закон України від 18.03.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–42. Ст. 492.
6. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
7. Жушман М.В. Звернення стягнення на майно, права на яке не зареєстровано установленим законом порядком. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 86–91.
8. Узагальнення судової практики Верховного Суду України. «Судова практика щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України» від 01.02.2013 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0003700-13>
9. Малярчук Л.С. Часові рамки встановлення тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України. Право як ефективний суспільний регулятор : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 15–16 лютого 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 118–121.
10. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження» від 05.08.2016 р. № 2432/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-16>
11. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 51. Ст. 553.
12. Малярчук Л.С. Науково-теоретичне розуміння сутності «звернення стягнення на майно боржника» як провадження виконавчого процесу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 118–121.